

1. Achtergrond, Glagolitisme en Oudkerkslavisch in de West-Slavische regio

1.1 Rond 863; De Slavenmissie van Constantijn en Methodius naar Moravië. Het volk van Rastislav is dan al Christen (volgens de Vita Constantini) maar moet onderwezen worden in de eigen taal om het hoofd te bieden aan indringers (onder het mom van kerstening) uit het westen (m.n. Salzburg, Regensburg en Passau).

·ЛЮДЕМЪ НАШИМЪ ПОГАНСТВА СЕ ВЪРЪГШІИМЪ . ѿ ПО ХРІСТІА́НСКИИ
СЕ ЗАКОНЪ ДРЪЖЕЩІИМЪ . ОУЧИТЕЛІА НЕ ѿМАМЫ ПАКОВАГО ѿЖЕ БИ
НЫ ВЪ СВОИ ЕЗЫКЪ ИСТИННЮ ВЪРЪ ХРІСТІА́НСКОУЮ СКАЗАЛЪ , ДА СЕ
ѿ ИНИЕ СТРАНЫ ЗРЕЦЕ ВЪ НАС ПЪОБЕ¹ СЕ НАМЪ ДА ПОСЛИ НИ
ВЛАКВ² ЕПІСКОП³ ѿ ОУЧИТЕЛІА ПАКОВАГО . ѿ ВЪА БУ НА ВЪСЕ СТРАНЫ
ДОБРЪ ЗАКОНЪ ИСХОДИТЬ .⁴

"Hoewel ons volk zich van het heidendom heeft afgekeerd en trouw is aan de Christelijke wet hebben wij geen leraar die ons in onze eigen taal het Christelijk geloof kan uitleggen, waardoor andere landen ons bedreigen. Stuur ons daarom een bisschop en leraar die dat kan, want van jou gaat de goede wet uit naar alle landen."

1.2 Moravisch-Pannonische periode

De "Kiever Blätter".

1.3 De tweede Tsjechisch-glagolitische periode

In 884 liet Bořivoj, vorst van Praag zich door Methodius dopen. Vlak daarop heeft hij de Slavische liturgie ingevoerd en zich onder bescherming gesteld van de Moravische vorst Svatopluk. Toen deze laatste overleed (894) werd Bohemen weer zelfstandig en had het zelfs

de heerschappij over Moravië, Slowakije (tot 1003) en Zuid-Polen (tot 990). Na wat gesteggel tussen de Přemisliden en de Slavníks trad bisschop Vojtěch naar voren. In 973 werd Praag bisdom, in 976 gevolgd door Olomouc, beide vielen onder het aartsbisdom Mainz (en volgden waarschijnlijk vanaf het begin de

¹ = ПОДОВЕЛИ

² = ВЛАДЫКВ

³ = ЕПІСКОП

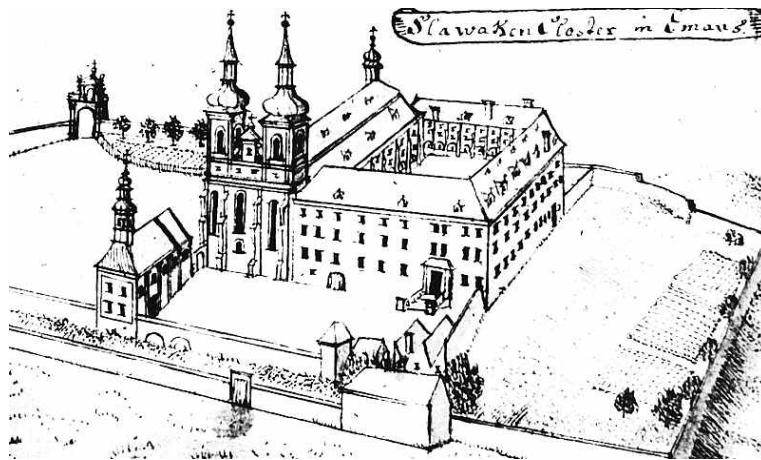
⁴ Naar het "Vladislav Grammaticus Manuscript" (1469) in Kantor (1983: 65). In deze weergave heb ik stilzwijgend enkele spaties ingevoegd.

latijnse, niet de Slavische ritus). Het Moravische rijk was inmiddels goed en wel gevallen en de slavische ritus werd daarop nog slechts in één enkel klooster onderhouden: de Benedictijner abdij van Sázava, op zo'n 60 km afstand van Praag. Het werd (pas) in 1032 door Prokop gesticht en, nadat er ook al een onderbreking in de activiteiten was geweest van 1055 tot 1061, werden de laatste monniken daar (al) in 1097 verdreven⁵.

Mareš (1979: 9) vertelt ons, dat het Oud-Kerkslavisch als cultuurtaal tot in de twaalfde eeuw behouden bleef in Tsjechië. Als spreektaal bleef het tot in de elfde eeuw in gebruik bij de latijnse clerus, dus zelfs na het verdwijnen van de Slavische ritus. Short (1990: 102) voegt eraan toe, dat door het bestaan van de min of meer gestandaardiseerde versie van het Oud-Kerkslavisch het concept van een literaire standaardtaal al vrij vroeg bekend was in Bohemen. Na de 12de eeuw echter, is het Kerkslavisch niet meer in gebruik in Tsjechië. Ook het Galogolitisch is (zij het tijdelijk) in onbruik geraakt.

1.4 De derde periode van het Tsjechisch glagolitisme.

Koning Karel IV nodigde in 1347 zo'n tachtig Benedictijner monniken van het Kroatische

eiland Pašman en de kuststad Senj uit naar het speciaal voor hen gebouwde Emmausklooster "na Slovanech" op enkele honderd meter afstand van de plek waar het volgende jaar de beroemde Karelsuniversiteit zou komen. Karel nodigde hen uit naar Praag om daar de Kerkslavische liturgie en

schrijfftraditie te onderhouden. Eigenlijk komt het neer op een herimporteren van het Glagolitisch naar Tsjechië.

In Kroatië was de glagolitische traditie bewaard gebleven. Dat kon onder meer vanwege een speciaal pauselijk privilege uit 1248 (Innocentius IV) aan de Kroaten; zij mochten in hun eigen taal de mis vieren en zij mochten hun eigen schrift, het glagolitisch, gebruiken voor heilige geschriften. Tegen de tijd dat het schrift geïmporteerd werd in Praag was een nieuwe schrijfstijl ontstaan: het zogenaamde "hoekig glagolitisch", ook wel bekend als "Kroatisch glagolitisch".

De liturgische taal die met de monniken meekomt naar Praag wordt door Mareš (1979: 12 e.a.) "Kroatisch Kerkslavisch" genoemd; een variant van het Oud-Kerkslavisch. Aanvankelijk werden glagolitische geschriften te Praag ook in die taal gesteld. Later, ongeveer vanaf

⁵ Interessant detail: tegenwoordig is het klooster ingericht als museum en het heeft een kamer gewijd aan de Kroatische monniken, die vanaf de 14de eeuw de slavische ritus in Tsjechië onderhielden.

1370/1380 wordt de taal van deze glagolitische teksten steeds Tsjechischer. Pacnerová (2000a&b) noemt het op veel plaatsen al gewoon Tsjechisch.... Men blijft dergelijke teksten produceren tot in de eerste tientallen jaren van de 15de eeuw.

Zodoende ontstaan er meerdere glagolitische teksten in het Tsjechisch⁶, hetgeen opmerkelijk is aangezien er tegen die tijd al een duidelijke Tsjechische schrijftraditie in latijnse letters was en het glagolitisch niet echt bekend was.

Gedurende de Hussitische oorlogen schaarden de glagolitische monniken zich aan de kant van de utraquisten en daarmee verdween de Slavische ritus weer uit Praag. De glagolitische manuscripten bleven wel bewaard in het Emmaüs-klooster, hoewel ze nooit meer gebruikt werden. Tijdens de verwoesting van het klooster in 1611 werden de boeken beschadigd en zelfs gestolen. Later zijn gedeelten weer teruggevonden. Omstreeks dezelfde tijd werd het klooster weer bevolkt door Benedictijnen, maar nu van de Latijnse ritus (Wyrozumski 1982: 122).

Van het Tsjechisch glagolitisch repertoire verdient het boek dat in 1574 naar Reims werd gebracht en bekend werd als het *Évangélaire de Reims* of ook wel *Texte du Sacre* een bijzondere vermelding. Het werd geschreven in 1395 en het resumé, de biografische gegevens omtrent de auteur en enkele andere gegevens, zijn in het Tsjechisch glagolitisch vermeld. Vooraleer het in Frankrijk aankwam werd het samengebonden met een Rutheens-cyrellisch boek uit Kijev, geschreven in de 12de eeuw. Eeuwenlang legden Franse koningen hun kroningseed af op dit codex

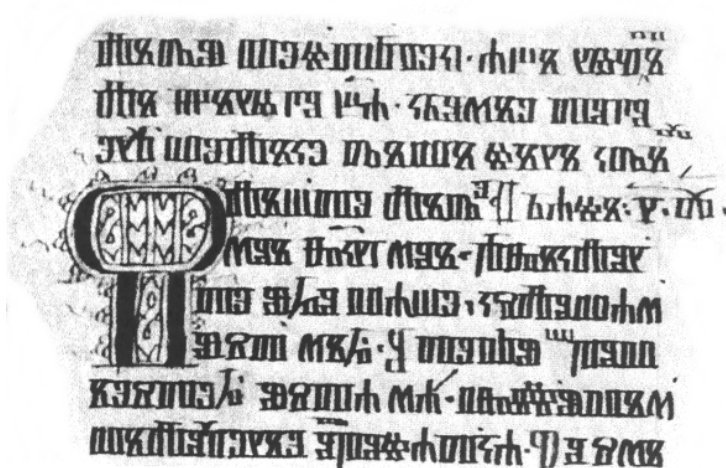
Het meest omvangrijke tekstmonument uit deze traditie is de zogenaamde *Vyšebrodská Bijbel*, die helaas niet integraal is overgeleverd. Het manuscript is gedateerd op 1416 en kwam in 1541 te Praag in het Nieuwe stadhuis terecht en vergaarde omstreeks die tijd de volgende tekst op het titelblad: *Týto knihý Jazykem Slo-|wanským psanee, gsu polo-|žěný w Raddie od Pana | Girzýjka Komedký tobo čza-|su raddnjbo, w Pondielij | den Swateho Anthonijna | 1541*. Vervolgens

werd het aangekocht door ene Dobner, die het doorsluisde naar het klooster in Vyšší Brod, waarnaar het dus ook genoemd is. In 1791 werd de Bijbel geschonken aan de Národní Knihovna te Praag, alwaar het nu de signatuur: XVII A1 heeft. Het is gevat in een kalfsleren omslag met opschrift "Knyha Slowanská". In 2000 zijn alle overgebleven gedeeltes in transcriptie uitgegeven door Ludmila Pacnerová.

⁶ Voor een lijst daarvan: zie Pacnerová (1986: 14 & 2000a: XVI).

Begin psalm 77 met aanhef.

[...] ten-
to žalm' učinil' *ddT* a rz-
ekl' *prrkni'*. Abi ei kazali ||⁷
lidu ve č'tvrtek · abi nēc'i
li jiněho *ba* · kromie toho
enž' velike divi čini kdiž'
Sliš'te lid^e I rači · 77 ·
moi *zknT* moi · prziklon'
te uxo vaše , k slovam'
ust' mix' · Otevrú^v pov
iestex' usta ma · vzml'uvim'
viloženie otpočat'ka · Co smi
[...]

rode inkt

zwarte inkt

folio 225a" (facsimile)

rg naar Pacnerová (2000)

Opsomming

periode	bron	datering	schrift	taal
Constantijn & Methodius "Slavenmissie"	-	-	(Glag)	(OKS)
Moravisch-Pannonische periode	"Kiever Blätter"	9de / 10de e.	Glag	OKS [c, z, -•m•]
2e Tsjechisch-glagolitische periode	Praagse fragmenten	1032-1092	Glag	OKS [duidelijke Bohemismen]
	Jagić-Glossen	11de –12de e.	Lat	
	St. Emmeramer- Glossen	12de e.	Lat	
	Hospodyne pomilujny	9de & 14de e.	Lat	OKS+Tsj ⁸
	Wenceslas e.a.		Cyr	KS
3e Tsjechisch-glagolitische periode	Vele, o.a. Reims codex	1347 – ca 1420	Glag	Kroat. KS
	o.a. Bible Vyšebrodská	1370-ca 1420	Glag	Tsjechisch

⁷ Tot hier transcriptie naar Pacnerová (2000): het betreft het tekstgedeelte op het voorgaande folio: f. 224bβ – regels 35 t/m 37.

⁸ Mareš (1979: 208) spreekt van "Czech Church Slavonic", Siatkowski & Siatkowska (1988: 11) van "Tsjechisch dat teruggaat op Oud-Kerkslavisch".

2. Polen

Toby (1998: 391) geeft aan dat er twee meningen zijn over Polen en de Cyrillomethodiaanse tradities en de invloeden hiervan en van het kerkslavisch in Polen:

A. De Slavische liturgie (en ritus...) bereikte Polen in de 9e eeuw als direct gevolg van de Slavenmissie naar Moravië en is dus erfgoed van Constantijn en Methodius.

B. Er is geen Methodiaans erfgoed in Polen en er was geen Slavische liturgie en ritus en ook geen kerkslavisch in Polen tot de stichting vanuit Tsjechië van de Slavische Benedictijner Kloosters in Kraków (1390) en Oleśnica (1380). Dezelfde auteur verwerpt alle voorheen aangedragen aanwijzingen dat er een Slavische religieuze aansluiting was met Polen van voor de 14e eeuw. Sterker, er zijn geen harde bewijzen, talig, historisch, archeologisch of anderszins dat er Slavische missies werden uitgevoerd naar Polen. Latijnse missies zijn wel aangetoond, ook vanuit Tsjechië, zelfs al vanaf de 8e eeuw.⁹

Ik noem hier slechts een semi-talig, paleografisch punt dat wel eens gemeld wordt ter ondersteuning van Oks in Polen: de muntjes van Koning Bolesław I "Chrobry" (966/7) 992 - 1025 met cyrillisch opschrift:

Gumowski (1960: 87 + tafel 1)

Toby (1998: 400) wijst erop, dat het rijk van deze vorst zich uitstreckte in Wit-Rusland en de Oekraïne, alwaar dit schrift toen al gebruikt werd en deze muntjes wel eens zouden kunnen zijn geslagen.

Van de archeologische aanwijzingen noem ik het grote gipsen doopvont van Wysłica in Zuid-Polen. Deze bevat een latijnse inscriptie die gedateerd wordt op 1170, maar die over een uitglakte eerdere is aangebracht. Dit vont levert volgens sommigen het bewijs dat er al in de 10e eeuw Christenen waren in Polen, overigens naast de nog steeds bestaande duidelijkheidse rituelen. De Moravische overheersing in dit gebied ten spijt, wijst niets erop dat de hier geldende ritus Slavisch was, noch wijst er iets op het tegendeel.

De talige bewijzen, een handvol woorden, kunnen, volgens Toby (1998: 410 ev) allemaal worden teruggevoerd op latere contacten met het kerkslavisch, meestal via het Tsjechisch. Zij baseert zich overigens op het lijstje van zogenaamde vroege ontleningen direct uit het Oks dat werd opgesteld door Siatkowski (1981, 1984, 1985), vooral uitgaande van het feit dat er geen Oud-Tsjechische (attestaties van) equivalenten zijn. Dit is natuurlijk een tamelijk wankel grond. De oudste laag bestaat uit:

⁹ De "officiële kerstening van Polen vond overigens plaats tijdens de regering van Prins (nog niet koning) Mieszko I in 966. Ook hierbij wordt enige Tsjechische, doch niet Slavische invloed vermoed: echtgenote Dobrawka was immers Tsjechische...

<i>miłosirdy</i>	'barmhartige'; komt slechts in een bron voor (Kazania Świątokrzyskie) en geldt als Moravisme. Oks МИЛОСРЪДЪ is een calque van Gotisch <i>armahairts</i> , latijn <i>misericors</i> en is al vroeg vervangen door МИЛОСТИВЪ.
<i>sumnienie / sąmnienie</i>	'geweten'. Oks СЪМЪНЪНИЕ, СОУМЪНЪНИЕ is een calque van Latijn <i>con-scientia</i> . Komst niet in Tsjechisch voor, maar wel in Moravisch-Slowaaks <i>sumení</i> en Oud-Slowaaks <i>sumenie, soumene, soumění, soumnění</i> . Daar Kraków juridisch onder Olomouc lag is dit Moravisme al vroeg ontleend, maar dus niet direct uit het oks.
<i>sąmnić się</i>	'twijfelen, vrezén', als boven: Moravisme. Oks СЪМЪНЪТИ СѦ, СОУМЪНЪТИ СѦ.
<i>zbawiciel</i>	'verlosser'. Ontleend aan het Tsjechisch <i>zbavitel</i> dat teruggaat op Oks ИЗБАВИТЕЛЬ 'verlosser, bevrijder, rover', maar dus niet direct uit het Oks.
<i>zbawić</i>	'verlossen'. Als <i>zbawiciel</i> : OTsj <i>zbaviti</i> en oks ИЗБАВИТИ.

Van de overige ontleningen uit het Oks word al langer gezegd dat die via het Oud-Tsjechisch in het Pools zijn terechtgekomen en dus volgens Toby eigenlijk "bohemismen" genoemd dienen te worden.

2.1 De Slavische ritus in Polen vanaf de 14e eeuw

Op 21 september 1380 stichtte de lokale vorst Konrad II Piast met goedkeuring van de diocesen een klooster *Fratrū Slavōrum ordinis et regulae beatissimi Benedictini*. De bijpassende broeders werden ingevoerd vanuit het reeds vermeldde Emmausklooster te Praag. Documentaire bronnen wijzen uit dat Jan van Praag, abt te Wrocław, de toewijzing van dit nieuwe klooster deed uitgaan naar de Praagse Glagolitische Benedictijnen, met wie hij nauwe banden onderhield. De broeders werden ondergebracht in de buurt van het hospitaal en de kerken św. Jerzego en Mary Panny, die in later tijden tot een, nog staand, object zijn samengevoegd: kościół Panny Marii i świętego Jerzego. Al in 1505 waren er nog maar drie broeders over en besloot de bisschop Jan Turzon in samenspraak met de lokale vorsten Albrecht en Karel om het complex over te doen aan de Augustijnen, waarmee de Slavische ritus hier verdween.

Bijna 10 jaar na de vestiging te Oleśnica, op 28 juli 1390 volgde een dergelijke stichting in het toen nog aparte, nabij Kraków gelegen marktplaatsje Kleparz (nu opgenomen in Kraków). De grote koning Władysław Jagiełło deed dit naar verluidt in navolging van zijn grote voorbeeld, Karel IV van Tsjechië. Het feit dat zijn echtgenote Jadwiga via haar moeder Elisabeth, dochter van Stefan Kotromanić, van Bosnische afkomst was zal ook niet zonder betekenis zijn geweest. De gebeurtenis werd door de beroemde kroniekschrijver Jan Długosz opgetekend.

Wladislaus Rex cum Hedvigi Regina monasterium Slavorum ordinis Sancti Benedicti Clepardiae sub titulo Sanctae Crucis fundat, et fratres Praga accersit, Slavonico idiomate divina officia celebraturos.
(Historia polonica, lib. X, A.D. 1390, pag. 487)

We weten ook nog dat de eerste leider der vers uit Praag aangevoerde broeders Wacław heette en dat de koning op jaarbasis 20 grzywny belastinggeld ter beschikking stelde. Oorspronkelijk had het complex opgedragen zullen worden aan Męki Pańskiej 'Het Lijden des Heren', maar op het laatst werd besloten voor świętego Krzyża 'het Heilige Kruis', niet te verwarren met de nog staande kerk naast de Krakause opera. Het kloostercomplex, van hout oorspronkelijk, stond aan wat nu de ulica Słowiańska (tussen Długa en Krowoderska) heet. Het beoogde aantal van dertig monniken werd nooit gehaald. En hoewel Jan Długosz in zijn tijd nog meldde...

fratresque ex monasterio Pragensi sumptos in illam introducunt... a quibus usque ad mea tempora et sub meis oculis ecclesia illa Sanctae Crucis, et in re divina et in matutinis horisque canonicis, caeterisque caerimoniis ecclesiasticis, sonoro cantu et lectione in idiomate Slavonico et per monachos fratresque Sancti Benedicti et officiabatur et administrabatur.
(Historia polonica, lib. X, A.D. 1390, pag. 487)

... gingen de Głagolasze aan het eind van de 15e eeuw over op de Latijnse ritus.¹⁰ De kerk werd nooit afgebouwd, hoewel de fundamenten er wel kwamen. De houten kerk en andere gebouwen brandden af in 1584 en de reeds in onbruik geraakte glagolitische boeken en geschriften gingen op in de vlammen. Er werd daarna wel een stenen kerkje gebouwd.

Kościół św. Krzyża (Słowiański), tek. J. Brodowski

In de 19e eeuw werd dat afgebroken en het materiaal werd gebruikt voor de nog staande patriciërshuizen aan de Rynek Kleparski.

Volgens Wyrozumski (1982: 117 ev) blijkt uit pauselijke (Clemens VI) bullen en koninklijke (Karl IV) dat er een idealistische grondslag was voor het besluit nieuwe Slavische kloosters te

¹⁰ Saillant detail: de allereerste czrillische druk werd vlak hiervoor in Krakau uitgegeven door Świętopelk Fiol. De boeken waren voor de export (Moszyński 1971: 272).

stichten. Echter, men werd niet goed uitgerust en de Slavische ritus vond geen navolging ook al omdat er helemaal geen lokale traditie van was.

3. Fragmenta Glagolitica Rps BJ5567

3.1 Herkomst

Volgens de overlevering, en het is echt alleen de overlevering, is dit document afkomstig uit het klooster van de Glagolitische monniken in Kleparz. Het was deel van de boek- en curiosaverzameling van excentriekeling Žegota Pauli en ging, tezamen met diens volledige verzameling, over op de Biblioteka Jagiellońska. Ik heb in 2003 een deel van de persoonlijke stukken van Žegota Pauli doorgenomen in een speurtocht naar documentaire bewijzen voor de voorafgaande geschiedenis van het fragment. Het ontbrak mij aan tijd om 's mans volledig archief door te nemen en vooralsnog heb ik niets gevonden over het document.

3.1.1 Žegota Pauli

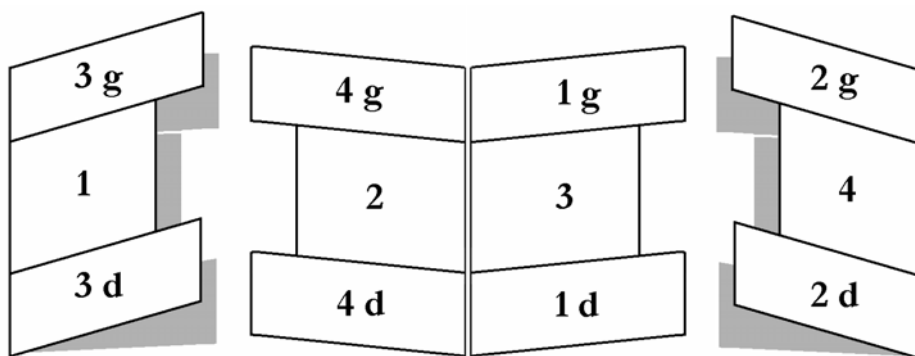
Over de man zelf is er een heleboel te vinden. Als de tijd het toestaat maak ik een klein uitstapje naar deze, voor de geschiedenis en het ontstaan van de Biblioteka Jagiellońska bijzondere man.

Terug naar het document.

3.2 Beschrijving

Vašica (1947: 111 ev) en Nazor (1982: 107): drie perkamenten strips, oorspronkelijk bladen afkomstig uit een missaal. De nu middelste strip is dunner en bevat een Palimpsest. De resten bevinden zich op dit moment foutief aan elkaar gebonden. De toestand is, naar de beschrijving van Vašica (1947: 116 ev, maar met de moderne nummering, die met potlood op het fragment is aangebracht, overigens nadat Vašica het fragment had laten fotograferen) als volgt weer te geven:

Let op:

- op {3} heeft men foutief het nummer "4" gezet en {1},{2} en {4} zijn helemaal niet genummerd.
- de {g} "górne" strip perkament en de {d} "dolne" strip zijn delen van wat voorheen samen bladen waren (dus: op 1g staat het begin van de tekst die op 1d wordt voortgezet en zo voor alle paren 2g & 2d, 3g & 3d, 4g & 4d). Echter, de bladen zijn verkeerd om (binnenste buiten) gevouwen en zo samengebonden met de middelste, smallere strip. Deze laatste is in de goede volgorde gebonden maar was oorspronkelijk breder en hoort dus niet tussen de andere twee strips.
- het palimpsest staat op {3}.

3.2.1 Paleografie

Hoekig, "Kroatisch" glagolitisch, waarschijnlijk (vgl. Nazor (1982: 107)) geschreven door een Kroatische monnik in het Emmaüsklooster in Praag. Het manuscript oogt eenvoudig in vergelijking met andere glagolitische producten uit Praag en Kroatië (zie boven): een simpel schrift met slechts enkele eenvoudige ligaturen en niet de gecompliceerde dingen die we elders wel tegenkomen. Enkele initialen zijn wat groter en klassieker (a la rond glagolitisch) uitgewerkt, waarbij ook wel rode inkt als accentkleur gebruikt is; allemaal heel conventioneel. De oudere tekst onder het palimpsest op {3} is wellicht 11e-eeuwse ronde glagolitische tekst; eveneens een missaal, en hoewel Vašica een poging doet die weer te geven is ze volgens Moszyński (1971: 271) onleesbaar. Ik laat het daar even bij.

3.2.2 Tekst

De tekstfragmenten betreffen de liturgie voor bepaalde dagen en de plaatsing op het fragment is:

1g, 1d, 2g, 2d:	Petrus en Paulus (29 juni);
3g, 3d, 4g, 4d:	Bekering van Paulus (25 januari);
1,2,3,4:	Doden

Vašica (1947: 115 ev) wijst op een concordante tekst voor de eerste twee van ongeveer dezelfde tijd: Wiener Statsbibliothek Cod. slav. 8, fol 206^r en fol. 188^v. Op basis van vergelijking met dit missaal vermoedt Vašica dat de Krakause fragmenten oorspronkelijk 18 tot 20 regels per bladzijde hadden.

3.2.3 Datering en taal

Vašica (1947: 114) dateert het manuscript op basis van paleografische, taalkundige en codicologische (mn. de vermelde concordantie) gegevens. Het hoekige glagolitisch is vergelijkbaar "met de vroegste dergelijke bronnen" uit Kroatië. Het gebruik van de tekens voor de jers (Т en Ђ) wijst op "halverwege de 14e eeuw" terwijl hij de taal omschrijft als "církevní slovanština srbo-charvátských památek z první polovice 14. století".

3.2.4 transcriptie

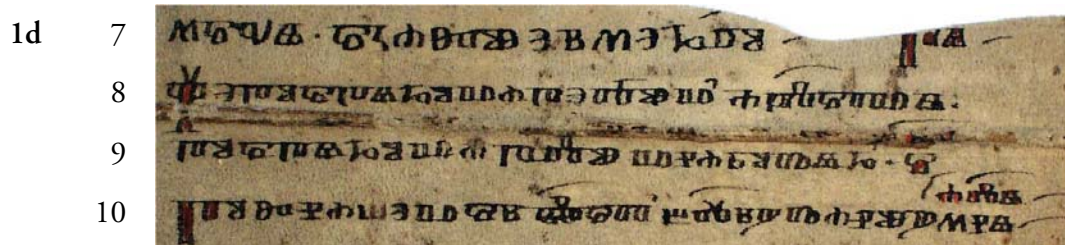
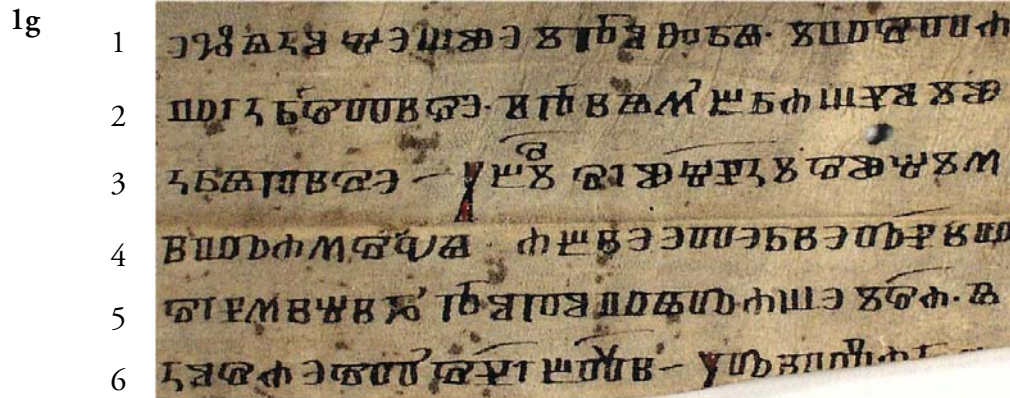
Mijn eigen transcriptie naar Vašica (1947) en Moszyński (1971: 271) komt op het volgende neer.

glagolisch	tisch	getalswaarde	transcriptie	glagolisch	tisch	getalswaarde	transcriptie	glagolisch	tisch	getalswaarde	transcriptie
Ɱ	Ɱ	1	а	Ɱ	Ɱ	30	ћ	Ɱ	Ɱ	600	х
Ɱ	Ɱ	2	б	Ɱ	Ɱ	40	к	(Ɱ	Ɱ	700	"
Ɱ	Ɱ	3	в	Ɱ	Ɱ	50	л	Ɱ	Ɱ	800	ш
Ɱ	Ɱ	4	г	Ɱ	Ɱ	60	м	Ɱ	Ɱ	900	ц
Ɱ	Ɱ	-	х	Ɱ	Ɱ	70	н	Ɱ	Ɱ	1000	ѣ
Ɱ	Ɱ	5	д	Ɱ	Ɱ	80	о	Ɱ	Ɱ	2000	ш
Ɱ	Ɱ	6	е	Ɱ	Ɱ	90	п	Ɱ	Ɱ	3000	б, ъ
	Ɱ	7	ж	Ɱ	Ɱ	100	р	Ɱ	Ɱ	4000	ѣ
	Ɱ	8	дз	Ɱ	Ɱ	200	с	Ɱ	Ɱ	5000	ю
Ɱ	Ɱ	9	з	Ɱ	Ɱ	300	т	Ɱ	Ɱ	⁶⁰⁰⁰ ⁷⁰⁰⁰ ?	ѣ?
	Ɱ	10	и	Ɱ	Ɱ	400	ѣ	Ɱ	Ɱ		ѣ/ѣ
Ɱ	Ɱ	20	и	Ɱ	Ɱ	500	ѣ	Ɱ	Ɱ		,

Het gebruik van de verschillende jer-tekens (die ooit stonden voor een klank die het Tsjechisch noch het Kroatisch meer hadden) is erg onregelmatig. Precies waarom welke jer op welke plaats staat is een zaak die nog eens goed uitgezocht moet worden aldus Pacnerová (1986, 2000a & b).

De afkortingen zijn niet uitgewerkt maar met een streep boven de betreffende letters aangegeven als in de oorspronkelijke tekst. De ligaturen zijn stilzwijgend uitgewerkt. Afbreekstreepjes zijn toegevoegd. Waar ik er niet goed uitkwam (en Vašica geen soelaas bood) heb ik mijn vermoedens tussen {} gezet.

Op de volgende bladzijden heb ik de de tekstvolgorde van Vašica (1947) aangehouden maar wel de huidige folio-aanduidingen vermeld. Slechts van de eerste twee fragmenten, 1g en 1d heb ik hier een facsimile toegevoegd. Wie geïnteresseerd is kan van mij in Amsterdam de overige afbeeldingen krijgen.

1g

1 его ѿко ѹшоуе и прозрѣ. и вста-
2 въ кр'сти се. и приѣм' брашно и оу-
3 крѣпи се - И бѣи съ оуѹнки соуцим-
4 и в дамѣцѣ. абие етерие д̄ни в
5 сънмицих' пропивѣдаше иса. ѿ-
6 ко са ест' снѣ б̄жи - И дивла{х}

1d

7 мѣцѣ. сказоуе име х̄во. - {X}ѣ
8 Иже поспѣхова петроу в' аплствѣ.
9 поспѣхова п̄влоу в народѣх' - Сх -
10 Познаше вси м̄лст' б̄жию даноую мнѣ ^{алѣ.}

2g 1 Велик' стѣ пвлѣ съсоудѣ избран' и-
2 же оутеже прѣстолю. {12}. тни обла-
3 дати - алѣ - сго еѣѣ ѓ мѣ
4 В оно вѣпме реуе симоун' петр' к
5 исоу ги. се ми иже остави-
6 хом вса и вслѣдѣ тебе идо-

.....

2d 7 И всак иже ост-
8 авит оца или матер' или жен-
9 оу или уѣда или села мене ра-
10 ди и еѣѣѣ моего ради - Стокра-
11 тицею примет' ние в' вѣѣме сие. и

3g 1 Постав{и}ши е кнези по всеи зѣли. поме-
2 ноут' име твоє ги. в' всаком' родѣ и родѣ. ѣ
3 Кого ме глѣют' ѣци бити сна ѣсго. ре-
4 уе гѣ оуѣикм'. и реуе петр' ги ти еси хѣ си-
5 ь ба живаго. алѣ - Бживь еси ти симоу-
6 не бар' ионин'. ѣко павт' и кр'вѣ не ѣви теѣѣ

.....

3d 7 крѣтла. а ови пливю. Дроузи же
8 еремию. или единаго ѓ пркѣ - гла
9 им' исѣ ви же рѣх' кого ме глѣте б-
10 ити - Овѣщав' симоун' петр' ги
11 ти еси хѣ снѣ ба живаго-

4g 1 Овѣщав же исѣ и реуе емоу бживь ес-
2 и ти симоуне бар' ионин'. ѣко павтѣ
3 и кр'вѣ не ѣви теѣѣ. нѣ оѣѣ мои иже

4 ест' на ѿбсѣх' – И аз' тебѣ рекоу ѣк-
5 о ти еси петр'. и на сем' каменѣ съ-
6 зижди цркви мою и врата адов-

.....

4d 7 Жр' твои млате ги. еже имени
8 твоемоу стити приносим'. а-
9 пaska да иаслѣдоует' мтва
10 имиже ни оуистити да подас-

1 1 или. {30}. тни или. {40}. тни оумр' ти. . .
2 ѣ днѣ поминаем'. да им' дати . . .
3 рауиши здружбоу. и россою мл. . .
4 сти твоє вѣуине омоуиши є. . .
5 ѿ{ь} ѿпа Бж . . . пвл{а} к тесаѡн. . .
6 Бра не велю вам' неразоу. . .
7 мѣвати о оумп' вших' да н. . .
8 кр' бѣте ѣко и проуи не имоуше. . .
9 пваниѣ. аще бо вѣроуем' ѣко ис. . .
10 оумрѣ и вскрсе. тако и бѣ оумр' . . .

2 1 . . . ниде с нбсе. и мр' твои о гѣ в-
2 . . . скрсноут' прѣжде. Потомже
3 . . . ми живи. и лишине (sic!) коупно ш ни-
4 . . . м' всхитимсе в срѣтение гн-
5 . . . є на ер' и тако вс'гда ц гм' боудѣ^ж –
6 . . . Те{м}же бра. оутѣшаите друугъ
7 . . . друуга о словесѣх' сихъ – Пѣ¹¹ –

¹¹ De met rood versierde hoofdletter П^ж zou ook gelezen kunnen worden als Г. Het woord zou dan uitgewerkt kunnen worden naar Христѣ.

8 . . . Аще поидоу посрѣдѣ сени смер'ти-
9 . . . ие. не оубою се зла бко ти с' мною е-
10 . . . си ги Жьзль твои и палица твоѣ та ме оут-

3 1 вшаго ме оца. да вьс{ак вид-}
2 е спа и вѣроуе ван' непоги{бие-}
3 т' нь имат' живот' вѣуни. И {вс-}
4 крѣшоу и аз' в послѣдни днь.
5 Млствь боуди млте ги д{ша-}
6 м' всѣх' вѣрних' раб' и р{аб-}
7 ин' твоих. за неже тебѣ жр'т{воу}
8 хвалениѣ приносим'. да иже в {с-}
9 ем' вѣцѣ вѣрою католичьско{ю}
10 жише. им' оубо в боудоущеи жиз-

4 1 {ю}ати пачиши дше всѣх'
2 {в}ѣрних' рабь и рабин' твоих'. и
3 {а}нѣли стѣ приѣти в' оуготова-
4 {н}ие обители стх' твоих' приве-
5 {с}ти повелиши -
6 ЗА ДШЕ БИСКОУПЬ. ОРЦ.
7 {П}одаи просим' всемоги бѣ
8 да дше рабь твоих' архьерѣ-
9 и. и еже в сем' вѣцѣ прѣбив-
10 люще. стми дари прости е.

Verwijzingen

- Gumowski, Marian. 1960. *Handbuch der Polnischen Numismatik*. Graz.
- Nazor, Anica. 1982. "O pewnych związkach chorwackich głągolaszy z Polską." [in:] *Kontakty z piśmiennictwem cerkiewnosłowiańskim do końca wieku XV* (= *Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego. Slawistyka* nr 3). Gdańsk. 107-112.
- Kantor, Marvin. 1983. *Medieval Lives of Saints and Princes*. [Michigan Slavic Translations - University of Michigan]. Ann Arbor, Michigan.
- Mareš, Frances Wenceslas. 1979. *An Anthology of Church Slavonic Texts of Western (Czech) Origin*. [Slavische Propyläen, band 127 - Fink Verlag]. München.
- Moszyński, Leszek. 1971. "Liturgia słowiańska i głągolskie zabytki w Polsce." [in:] *Slovo* 21. Zagreb.
- ", ". 1982. "Polskie Głągolitika." [in:] *Kontakty z piśmiennictwem cerkiewnosłowiańskim do końca wieku XV* (= *Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego. Slawistyka* nr 3). Gdańsk. 133-150.
- Pacnerová, Ludmila. 1986. *Staročeské hlaholské zlomky (kritické vydání)*. [Rozpravy Československé Akademie Věd - Řada Společenských Věd - Ročník 96, sešit 4]. Praha.
- ", ". 2000a. *Česká Bible hlaholská - Bible Vyšebrodská*. [Práce Slovanského Ústavu AV ČR - Nová Řada, Svazek 7]. Praha.
- ", ". 2000b. *Die tschechische Variante der kroatischen eckigen glagolica: Die dritte Priode des Glagolitismus in Böhmen*. [in:] *Glagolica - Zum Ursprung der slavischen Schriftkultur* [ed. Heinz Miklas]. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Wien.
- Short, David. 1990. *Czech and Slovak*. [in:] *The Major Languages of Eastern Europe*. [ed. Bernard Comrie - Routledge]. London.
- Siatkowska, Ewa & Siatkowski, Janusz. 1988. *Wybór tekstów staroczeskich*. [Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego]. Warszawa
- Siatkowski, Janusz. 1981. "Wpływy staro-cerkiewno-słowiańskie w języku polskim". [in:] *Trzyście wieków Bułgarii. Materiały polsko-bułgarskiej sesji naukowej, Warszawa 28-30 X 1981*. Wrocław. 13-18.
- ", ". 1984. "Za vlijanieto na starobąlgarskija ezik vărnu polski posredstvom češki ezik". [in:] *Paleobulgarica / Starobąlgaristika* 18/2. 108-110.
- ", ". 1985. "Przedcyrylometodejska i starobułgarska terminologia chrześcijańska w języku polskim". [in:] *Od Wiśły do Maricy*. Kraków. 154-167.
- Toby, Hanna. 1998. "O źródłach tradycji cerkiewnosłowiańskiej w Polsce." [in:] *Dutch Contributions to the Twelfth International Congress of Slavists, Cracow, Linguistics* (= *Studies in Slavic and General Linguistics* Vol 24). Rodopi. Amsterdam - Atlanta. 391-428.
- Vašica, Josef. 1947. "Krakovské zlomky hlaholské." [in:] *Slavia* XVIII. Praha. 111-137.
- Wyrozumski, Jerzy. 1982. "Benedyktyni słowiańscy w Oleśnicy i Krakowie." [in:] *Kontakty z piśmiennictwem cerkiewnosłowiańskim do końca wieku XV* (= *Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego. Slawistyka* nr 3). Gdańsk. 113-124.